

УДК 336:352

Спасів Н. Я.

Тернопільський національний економічний університет

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ РИЗИКІВ БЮДЖЕТІВ
ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

У статті проаналізовано теоретико-методичні підходи до оцінювання ризиків бюджетів об'єднаних територіальних громад (ОТГ) в умовах реформування системи місцевого самоврядування та децентралізації влади. З огляду на теорію ризикології виокремлено економічний, фінансовий та бюджетний ризики, виділено підходи до класифікації бюджетних ризиків. У цьому контексті акцентовано увагу на зовнішніх та внутрішніх чинниках, які приводять до виникнення ризику бюджетів об'єднаних територіальних громад. Обґрунтовано методичний інструментарій визначення ризику бюджетів об'єднаних територіальних громад, на основі чого виокремлено етапи оцінювання ризиків бюджетів ОТГ. У цьому аспекті здійснено детальну характеристику кожного визначеного етапу оцінювання бюджетних ризиків на рівні об'єднаних територіальних громад.

Ключові слова: фінанси об'єднаних територіальних громад, бюджет ОТГ, бюджетний ризик, фінансовий ризик.

Постановка проблеми. У сучасних умовах проведення складних та масштабних реформ для забезпечення ефективності функціонування фінансів об'єднаних територіальних громад потрібно здійснювати діагностику та комплексне оцінювання ризиків місцевих бюджетів загалом та бюджетів ОТГ зокрема. Динамічність та непрогнозованість бюджетно-податкового законодавства, нестабільність національної економіки, складна політична ситуація об'єктивно спонукають органи місцевого самоврядування до вироблення власної ризикоорієнтованої політики, спрямованої на захист фінансових інтересів територіальних громад.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми, перебуває в полі зору багатьох учених. Її різні аспекти досліджують такі вітчизняні науковці, як Н. Бакеренко, С. Булгакова, В. Вітлінський, О. Кириленко, Ю. Карагозлю, І. Сидор, І. Усков, В. Федосов, С. Юрій.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Ґрунтовний аналіз наукових праць з досліджуваного питання свідчить про те, що, незважаючи на досить значні науково-теоретичні розробки, оцінювання бюджетних ризиків все ще не знайшло належного комплексного відображення в працях сучасних науковців, тому всі подальші наукові результати нашого дослідження будуть будуватись на узагальненні висновків, отриманих вітчизняними вченими, задля розроблення відповідного теоретико-методичного базису оцінювання ризиків бюджетів об'єднаних територіальних громад.

Мета статті. Метою роботи є визначення сутності бюджетного ризику, виокремлення підходів до класифікації бюджетних ризиків, а також чинників, що впливають на їх виникнення. У цьому контексті домінантами є розроблення методики оцінювання ризиків бюджетів об'єднаних територіальних громад, формування етапів оцінювання бюджетного ризику та результатів кожного з них в процесі визначення ймовірності його настання.

Виклад основного матеріалу. Тлумачення поняття «ризик» (лат. “Resecō” – «відсікати», «скорочувати», гр. “Ρίσκόν” – «небезпека») досить дискусійне та гетерогенне. У широкому розумінні ризик є поєднанням ймовірності та наслідків настання несприятливих подій, пов'язаних з нестабільністю, невизначеністю, перманентними кризовими ситуаціями.

Незважаючи на те, що за останній період опубліковано чимало наукових праць, присвячених різним аспектам висвітлення ризиковості у сфері державних та місцевих фінансів [1], досі спостерігається певна невідповідність та неузгодженість понятійного апарату. Так, науковці досить часто, визначаючи ризики місцевих бюджетів, підмінюють поняття декількох видів ризику чинниками, що спричинюють виникнення цих ризиків [3], ототожнюють фінансовий ризик із бюджетним та економічним, чим допускають методологічні помилки в подальших висновках та пропозиціях, спотворюючи їхні сутнісні характеристики. Такі випадки непоодинокі, тому вважаємо за необхідне систематизувати теоретичне підґрунтя для визначення сутності ризиків місцевих бюджетів, систематизувати методичний базис їхнього оцінювання й аналізування задля забезпечення ефективного функціонування фінансів об'єднаних територіальних громад, використовуючи міждисциплінарні методологічні постулати ризикології.

Зауважимо, що в теорії ризикології ризик визначають як ймовірність настання небажаної події в певній ситуації, виділяючи різні її типи, а саме ситуацію невизначеності та ситуацію ризику. Принциповим є те, що ситуація невизначеності характеризується відсутністю інформації про ймовірність настання ризику, а ризикова ситуація – наявністю оцінювання ймовірності настання ризику та альтернатив для вибору під час прийняття рішень та ймовірнісних оцінок вибраних альтернативних рішень. Таким чином, ситуація ризику є різновидом невизначеності, за якої ризик може бути визначений та оцінений, а оцінювання ризику є інструментом подолання невизначеності.

Ризик та невизначеність – це постійні «супутники» небезпеки реалізації неоптимальних фінансових рішень, обґрунтування яких має базуватись на чіткому розумінні місця й ролі ризиковості під час їх прийняття [4; 5].

Наголосимо на тому, що модифікації ризику щодо об'єктивності ймовірностей настання події можуть бути різними: ризик з об'єктивними ймовірностями; ризик із суб'єктивними ймовірностями; ризик з об'єктивними та суб'єктивними ймовірностями. Таким чином, ризик, пов'язаний з подоланням невизначеності в ситуаціях обов'язкового вибору, слід кількісно та якісно оцінювати щодо ймовірності досягнення передбачуваного результату або настання певної несприятливої чи небажаної ситуації.

Основними елементами поняття «ризик», що визначають його сутність як ймовірнісної категорії, є ймовірність настання події в певній ситуації; можливість відхилення від прогнозованої/передбачуваної мети чи показника; ймовірність досягнення бажаного/прогнозованого результату; відсутність впевненості у досягненні окресленої цілі.

За теорією ризикології ризик є об'єктивно-суб'єктивною категорією. Об'єктивність виявляється в тому, що це поняття відображає реально наявні явища та процеси, а суб'єктивність – у тому, що ризик пов'язаний з вибором певних альтернатив, розрахунком ймовірностей їхньої появи та множинністю оцінок [6].

Економічний ризик, згідно з підходом В. Вітлінського, – це об'єктивно-суб'єктивна категорія, пов'язана з подоланням суперечностей у ситуації вибору альтернатив, яка відображає ступінь досягнення очікуваного результату, невдачі та відхилення від цілей з урахуванням впливу контрольованих та неконтрольованих чинників за наявності прямих та зворотних зв'язків управління в соціально-економічних системах різного рівня [6].

Класифікацію економічних ризиків здійснено на основі аналізу наукових праць [7; 8; 9], що дає змогу узагальнити їхні види за різними рівнями таксономії:

- 1) за моментом виникнення (ретроспективні, поточні та перспективні);
- 2) за характером підсумків (чисті та спекулятивні);
- 3) за джерелами виникнення (ризик, пов'язаний зі сферою діяльності; ризик, пов'язаний з особою, яка приймає рішення);
- 4) за сферою виникнення (зовнішні та внутрішні);
- 5) за рівнем прийняття рішень (глобальні (макро-економічні) та локальні (на рівні окремих суб'єктів));
- 6) за можливостями страхування (страхові та нестрахові);
- 7) за ступенем появи в часі (постійні та тимчасові).

Більшість науковців [4; 10] вважає, що виникнення економічного ризику може бути спричинене непередбачуваністю природних процесів та явищ; випадковістю щодо неможливості прогнозування результатів; наявністю взаємно протилежних інтересів; недостатністю та недостовірністю інформації. На нашу думку, реалізація цих причин у фінансовій та бюджетній сферах може зумовити виникнення фінансового та бюджетного ризиків.

Наголосимо на тому, що об'єктивність фінансового ризику полягає в тому, що він зумовлений дією стохастичних причин та чинників, зокрема конфліктністю ситуацій прийняття фінансових рішень, певним ступенем невизначеності наслідків дій, відсутністю повної та об'єктивної інформації про фінансові процеси та тенденції їхнього розвитку.

Фінансовий ризик найчастіше визначають як небезпеку потенційно можливої втрати ресурсів або їхнього недоодержання [11, с. 249]. Відповідно до такого визначення фінансовий ризик завжди супроводжується непередбачуваністю результативності фінансових операцій. Серед фінансових ризиків, окрім кредитного, податкового, банківського, ринкового, страхового, трансферного, ліквідності, виділяють бюджетні [1, с. 61–62; 2; 10, с. 15], які визначають як ймовірність відхилення значення бюджетного показника від його запланованого значення під дією чинників ризику. Окремі науковці [12; 13; 14] трактують бюджетний ризик як ймовірність нездійснення витрат бюджету, а інші [15] пов'язують його зі ймовірністю невиконання доходів. Такі підходи,

на наш погляд, є поверхневими, оскільки увага сконцентрована на окремих складових та виявах бюджетного ризику, що не дає змогу однозначно ідентифікувати ознаки його настання загалом.

У законодавчих документах бюджетний ризик розглядається як значне недовиконання дохідної частини державного (місцевого) бюджету, що може привести до збільшення обсягу державних (місцевих) запозичень та/або невиконання зобов'язань, що делеговані державою місцевим органам самоврядування [16], що також однобічно характеризує ризик.

Всебічно трактують бюджетний ризик В. Федосов та С. Юрій, визначаючи ризик у бюджетній сфері як сукупність ймовірних несприятливих (небажаних) наслідків реалізації прийнятих рішень, що можуть привести до втрат ефективності під час формування, розподілу та використання державних і місцевих централізованих фондів грошових ресурсів [17, с. 732]. Аналогічно розглядає бюджетний ризик І. Сидор, наголошуючи на тому, що він є ймовірністю недовиконання дохідної та видаткової частин бюджету та відхилення їхніх результатів від запланованих величин, що супроводжується можливістю зростання дефіциту бюджету та неефективного перерозподілу коштів [18].

Детальне вивчення наукових праць [1; 17; 18; 19; 20] дає змогу зробити висновок, що в усіх трактуваннях фінансового та бюджетного ризиків науковці використовують ймовірність настання несприятливої чи небажаної події в бюджетній сфері, бюджетному процесі, механізмі формування доходів та здійсненні видатків, яка загалом оцінюється кількісно відхиленням фактичних значень цільових показників від планових. Водночас до уваги не береться те, що на соціально-економічні процеси впливають чинники зовнішнього середовища, які визначають їхню ефективність та подальше функціонування [9].

Вважаємо, що бюджетний ризик як вид фінансового ризику властивий кожному суб'єкту бюджетного процесу, оскільки наслідком його виникнення є відхилення фактичних результатів виконання бюджетів різних рівнів від планових показників, що приводить до настання ризикової ситуації, а саме невиконання бюджету, або дефіциту, як вважає І. Сидор.

Найбільш науково обґрунтовано, на нашу думку, трактує ризик у контексті місцевого бюджету Ю. Карагозлю, визначаючи його як різновид фінансового ризику, що виникає у сфері місцевих фінансів на всіх стадіях бюджетного процесу, підсумком реалізації якого є відхилення фактичних результатів виконання місцевого бюджету від планових показників, що характеризується невідповідністю завданням та цілям бюджетної політики або об'єктивним потребам економіки адміністративно-територіальної одиниці зокрема та держави загалом [19].

Відповідно, за рівнем бюджетної системи науковці виокремлюють ризики державного та місцевого бюджетів, а за структурою бюджету їх поділяють [17, с. 732; 20] на ризики доходів бюджету, ризики видатків та кредитування бюджету, ризики дефіциту та фінансування бюджету. На нашу думку, така класифікація ризиків дає змогу розмежувати чинники бюджетного ризику, а не його види. Під час оцінювання бюджетного ризику слід розрізняти ці поняття. Задля оцінювання бюджетного ризику необхідно також усвідомлювати, що суб'єктам прийняття бюджетних рішень

слід заздалегідь враховувати властиву об'єктам ризиковість відповідно до рівня (державного чи місцевого), здійснюючи аналіз тільки кількісними методами, адже за настання бюджетних ризиків суб'єкт може зазнати певних фінансових витрат (зростання боргових зобов'язань, нездатність фінансувати в повному обсязі всі видаткові статті бюджету та виконувати делеговані органам місцевого самоврядування повноваження й функції, що потребуватиме розроблення ефективних фінансових рішень щодо їхнього кількісного виміру). З огляду на зазначене необхідно бюджетний ризик на рівні місцевих бюджетів визначати за ризиком формування доходів, ризику виконання видатків, ризику виконання бюджету й ризику міжбюджетних відносин. Ризик формування доходів базується на недоотриманні власних доходів, ризик виконання видатків може бути зумовлений недостатністю фінансування видаткових статей, ризик міжбюджетних відносин засвідчує рівень бюджетної централізації.

Щодо чинників виникнення бюджетних ризиків, то зауважимо, що І. Усков трактує бюджетний ризик через виокремлення чинників, які його спричиняють. Науковець зазначає, що бюджетний ризик – це ризик, зумовлений дією як внутрішніх, так і зовнішніх чинників, які впливають на дохідні та витратні статті бюджету [21, с. 45]. Вчені доповнюють цю тезу та здійснюють поділ чинників [22] за такими ознаками, як характер джерел виникнення та сфера їхнього виникнення. За першою ознакою вони поділяються на об'єктивні (економічні, політичні, демографічні) та суб'єктивні (власне, компетентність органів місцевого самоврядування у сфері

бюджету), а за другою – на внутрішні та зовнішні, пов'язані із ситуацією на макро-, мезо- й мікрорівнях. Така позиція досить вичерпно, на нашу думку, характеризує чинники виникнення бюджетних ризиків, особливо на мезорівні.

Враховуючи постулати теорії ризикології та науково систематизувавши напрацювання у сфері економічних, фінансових та бюджетних ризиків виокремимо такі види бюджетних ризиків [21, с. 45; 23, с. 87]:

- за формами участі в бюджеті (ризик формування доходів, ризик виконання видатків, ризик виконання бюджету, ризик міжбюджетних відносин);
- за структурою (однофакторні ризики, багатофакторні ризики);
- за сферою виникнення (зовнішні та внутрішні);
- за важливістю (глобальні та локальні);
- за рівнями бюджету (ризики державного бюджету, ризики місцевих бюджетів);
- за ступенем появи в часі (постійний ризик (циклічний), тимчасовий ризик).

Оскільки бюджетний ризик виявляється на місцевому рівні як ризик місцевих бюджетів, то цей вид ризику також стосується бюджету ОТГ, оскільки бюджети ОТГ є складовою місцевих бюджетів (п. п. 2, 34 ч. 1 ст. 2 Бюджетного кодексу України). Відповідно, норми Бюджетного кодексу України, що регулюють відносини, які виникають на кожній стадії бюджетного процесу, є єдиними для всіх місцевих бюджетів, зокрема для бюджетів ОТГ.

Зазначимо, що бюджетний ризик на рівні ОТГ потребує виокремлення конкретних груп чинників виникнення ризику бюджетів ОТГ (рис. 1),

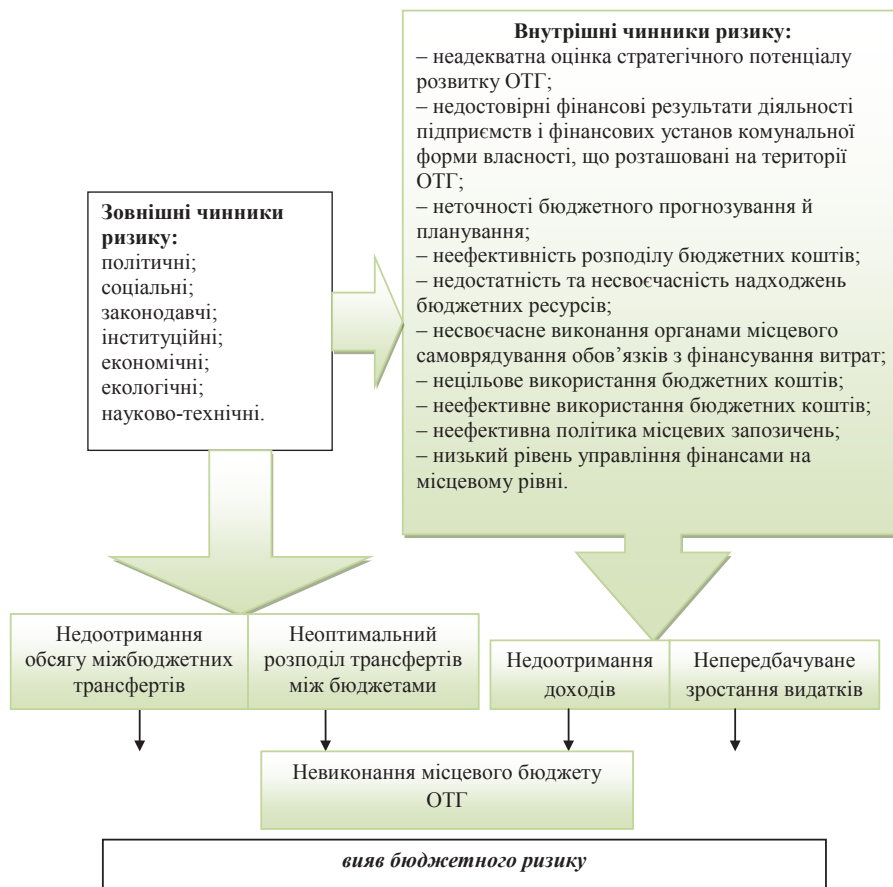

Рис. 1. Система чинників формування ризику бюджетів ОТГ

Джерело: складено автором

оскільки існування ризику завжди об'єктивно зумовлене конкретними чинниками [24]. До того ж саме визначення чинників ризику дає змогу виробити методіку прийняття рішень у конкретних ситуаціях та врахувати їх під час оцінювання бюджетного ризику. Під час дослідження це дасть змогу обґрунтувати використання конкретних методів оцінювання ризиків на рівні бюджетів ОТГ.

Наголосимо на тому, що внутрішні чинники бюджетного ризику ОТГ мають суб'єктивний характер, на відміну від зовнішніх, тому вплив на їх більшість можна здійснити безпосередньо на місцевому рівні, отже, вони є керованими.

На рис. 1 представлено систему чинників виникнення ризику бюджетів ОТГ, яка є базисом для розроблення методіки емпіричного кількісного оцінювання ризиків як бюджетів ОТГ, так і місцевих бюджетів. Як бачимо, зовнішні чинники бюджетного ризику здійснюють вплив на внутрішні, зумовлюючи невиконання показників місцевих бюджетів.

Оскільки ризик є ймовірнісною категорією, в процесі оцінювання невизначеності та кількісного визначення ступеня ризику використовують ймовірнісні розрахунки, що базуються на емпіричних даних та статистичних методах аналізу.

Загальноприйнятими інструментами статистичного аналізу та оцінювання ризику є такі показники [25]:

- середнє значення (x) досліджуваної величини/показника (як наслідок певних дій);
- дисперсія (σ^2);
- стандартне відхилення (V);
- коефіцієнт варіації (V);
- розподіл досліджуваної величини/показника.

Характер і тип розподілу значень певних показників відображають загальні умови виникнення ризику, його ймовірність та особливості варіації величини. На практиці для перевірки обґрунтованості прийнятого розподілу користуються різними критеріями узгодженості (між емпіричним та теоретичним розподілом), що дає змогу взяти за основу гіпотезу про розподіл та ймовірність ризику.

За узагальнення методологічних основ прийняття управлінських фінансових рішень [26, с. 431] концепція оцінювання бюджетних ризиків місцевих бюджетів (зокрема, бюджетів ОТГ) передбачає такі етапи:

- вибір фінансового показника X (або декількох) як результативного індикатора наслідків настання ситуації ризику та прийнятих рішень;
- визначення закону розподілу ймовірностей та характеристик випадкової величини X ;
- встановлення конкретного значення ризику, його кількісне оцінювання.

Функцією розподілу випадкової величини X є функція $F(x)$, яка дає змогу визначити ймовірність випадкової події $\{X < x\}$, тобто ймовірність того, що випадкова величина X буде меншою за деяке число x [26, с. 431]:

$$F(x) = P \{X < x\}. \quad (1)$$

Для дискретної (перервної) випадкової величини X функція розподілу задається, як правило, у вигляді ряду розподілу:

$$\left\{ \frac{x_1}{p_1}, \frac{x_2}{p_2}, \dots, \frac{x_i}{p_i}, \dots, \frac{x_n}{p_n} \right\}, \quad (2)$$

де $x_i, p_i (i = \overline{1, n})$ – можливі значення випадкової величини X та відповідні їм ймовірності.

Математичне сподівання (очікування) дискретної випадкової величини m_x обчислюється за формулою:

$$m_x = \sum_{i=1}^n x_i p_i. \quad (3)$$

Дисперсія (варіація) випадкової величини розраховується за формулою:

$$\sigma_x^2 = \sum_{i=1}^n (x_i - m_x)^2 p_i, \text{ або } \sigma_x^2 = \sum_{i=1}^n x_i^2 p_i - m_x^2. \quad (4)$$

Для неперервних випадкових величин закон розподілу зручно характеризувати щільністю розподілу ймовірностей:

$$f(x) = \frac{dF(x)}{dx}. \quad (5)$$

Для обчислення математичного сподівання та дисперсії неперервної випадкової величини використовують такі вирази:

$$m_x = \int_{-\infty}^{+\infty} x f(x) dx, \sigma_x^2 = \int_{-\infty}^{+\infty} (x - m_x)^2 f(x) dx. \quad (6)$$

Зауважимо, що в практичних фінансових розрахунках щільність розподілу ймовірностей вибраного фінансового показника вважається розподіленою за нормальним розподілом [26, с. 431]:

$$\phi(x; a, \sigma) = \frac{1}{\sqrt{2\pi} \sigma} e^{-\frac{(x-a)^2}{2\sigma^2}}, \quad (7)$$

де a – математичне сподівання нормально розподіленої випадкової величини; $\sigma = \sqrt{\sigma_x^2}$ – її середнє квадратичне відхилення.

Для повноти обґрунтування методологічного інструментарію оцінювання ризиків місцевих бюджетів розглянемо різні методи оцінювання ризику щодо їхньої адекватності нашому дослідженню.

Кількісні методи оцінювання ризику передбачають, що він загалом може бути представлений відношенням виграшу до втрат під час прийняття певного рішення:

$$r = H_e : H_n, \quad (8)$$

де H_e – можливий виграш; H_n – можливий програш.

Однак недоліком такого коефіцієнта ризику є те, що за його допомоги неможливо врахувати суб'єктивні чинники ризику, адже одна й та сама об'єктивна ситуація може означати неоднаковий ступінь ризику для різних суб'єктів. З огляду на це такий метод розрахунку оцінок не використовуватимемо.

Найбільш поширеним підходом до кількісного оцінювання ризику, що використовується в моделях прийняття фінансових рішень в умовах ризику, є такий:

$$r = H \times p, \quad (9)$$

де r – показник ризику; H – величина втрат; p – ймовірність ризику.

У фінансовій теорії критеріями кількісного оцінювання бюджетного ризику є такі показники:

- середня очікувана величина можливого результату виконання місцевого бюджету (видатків та доходів), оскільки як ймовірність кожного результату використовується або частота, або вага відповідної величини;
- середнє квадратичне відхилення як ступінь змінюваності (варіативності) можливих результатів.

У фінансовій практиці часто використовують коефіцієнт ризику (r), що визначається як відношення можливих максимальних втрат (H_{max}) до обсягу власних фінансових ресурсів (k). Величина цього коефіцієнта визначає ризик банкрутства

будь-якого суб'єкта, в нашому разі йдеться про значний обсяг та рівень дефіциту місцевих бюджетів.

Розглянуті кількісні оцінки ризику та методи їхнього визначення можуть бути використані для оцінювання бюджетного ризику. Однак їх можна застосувати, коли є достовірні емпіричні дані щодо кожного ризику або коли для оцінювання бюджетного ризику використовуються експертні методи задля визначення ймовірності успішної реалізації рішення та (або) величини можливих втрат.

Висновки і пропозиції. Узагальнивши викладене, пропонуємо такий підхід до аналізування та оцінювання бюджетного ризику для місцевих бюджетів (зокрема, бюджетів ОТГ) з урахуванням внутрішніх чинників його виникнення:

1) ідентифікація показників стану місцевих бюджетів, а саме видатків загального та спеціального фондів місцевих бюджетів без урахування міжбюджетних трансфертів; доходів загального та

спеціального фондів місцевих бюджетів без урахування міжбюджетних трансфертів (з урахуванням чинників, перелічених на рис. 1);

2) встановлення статистичних характеристик розподілу вибраних показників стану місцевих бюджетів;

3) ідентифікація функцій розподілу показників місцевих бюджетів, встановлення значення бюджетних ризиків для їх оцінювання;

4) визначення ступеня ризиковості місцевих бюджетів України шляхом обчислення значень ймовірності великих відхилень від математичного сподівання значень вибраних показників.

Переконані в тому, що оцінювання бюджетного ризику для місцевих бюджетів (зокрема, бюджетів ОТГ) за запропонованим підходом та деталізація його за етапами та їхнім змістом дадуть змогу вчасно спрогнозувати ймовірність настання та вчасно уникнути бюджетного ризику.

Список використаних джерел:

1. Булгакова С., Микитюк І. Бюджетний ризик: сутність, класифікація, фактори ризику. *Вісник КНТЕУ*. 2010. № 1. С. 59–68.
2. Грищенко Х. Управління фінансовими ризиками держави. URL: <http://www.viche.info/journal> (дата звернення: 20.02.2019).
3. Карагозлю Ю. Концептуальна модель ризикоорієнтованого управління місцевими бюджетами. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2013. Вип. 23.13. С. 247–252.
4. Чалый-Прилуцкий В. Рынок и риск. Методические материалы : пособие. Москва : НИУР ; Центр СИНТЕК, 1994. 234 с.
5. Буянов В. Рискология (управление рисками) : учебное пособие. 2-е изд, испр. и доп. Москва : Экзамен, 2003. 384 с.
6. Вітлінський Г., Великоіваненко Г. Ризикология в економіці та підприємстві : монографія. Київ : КНЕУ, 2006. 425 с.
7. Хохлов Н. Управление риском : учебное пособие. Москва : ЮНИТИ-ДАНА, 1999. 239 с.
8. Христиановский В., Щербина В., Помиков Ю. Экономический риск и методы его измерения. Донецк : Дон.-ос. ун-т. ГУ, 1999. 250 с.
9. Раевський К., Слейко Я., Слейко О. Інвестиції, ризик, прогноз : навчальний посібник. Львів : ЛБІНБУ, 2000. 176 с.
10. Вітлінський В. Фінансовий ризик і методи його вимірювання. *Фінанси України*. 2003. № 5. С. 13–23.
11. Литвин Б., Стельмах М. Фінансовий аналіз : навчальний посібник. Київ : Хай-Тек-Прес, 2008. 336 с.
12. Улюкаев А. Денежная политика: итоги уходящего года и задачи наступающего. *Банковское дело в Москве*. 2000. № 12(72). URL: <http://www.bdm.ru/archiv/2000/12/4-6.html> (дата звернення: 12.01.2019).
13. Эйгель Ф. Критерии оценки кредитного риска. *Рынок ценных бумаг*. 1999. № 5. URL: <http://www.rcb.ru> (дата звернення: 20.02.2019).
14. Кудрин А. О новых займах у МВФ и Парижского клуба. URL: <http://www.investmentsrussia.ru/rus/news> (дата звернення: 20.02.2019).
15. Яшина Н. Некоторые теоретические и методические аспекты оценки рисков расходов бюджета. *Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. Серия «Экономика и финансы»*. 2004. № 1. С. 162–167.
16. Про затвердження Положення про управління ризиками, пов'язаними з державним боргом : Наказ Міністерства фінансів України № 461 (станом на 16 січня 2010 р.). URL: http://minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=255474&cat_id=255473 (дата звернення: 12.01.2019).
17. Бюджетна система : підручник / за ред. В. Федосова, С. Юрія. Київ : Центр учбової літератури ; Тернопіль : Економічна думка, 2012. 871 с.
18. Сидор І. Бюджетні ризики в умовах дефіциту фінансових ресурсів держави. *Другі наукові читання пам'яті С.І. Юрія* (Тернопіль, 28 листопада 2016 р.) / уклад. В. Письменний, Б. Максимчак ; відп. за вип. О. Кириленко. Тернопіль : ТНЕУ, 2016. С. 119–123.
19. Бакеренко Н., Карагозлю Ю. Підходи до визначення ризику місцевих бюджетів та його складові. *Вісник Одеського національного університету. Економіка*. 2013. Т. 18. Вип. 1. С. 8–13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2013_18_1_3 (дата звернення: 20.02.2019).
20. Балацький Є., Шпиглус С. Бюджетні ризики як дестабілізатор фінансової безпеки обласного бюджету. *Фінансовий простір*. 2015. № 2. С. 270–276. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fin_pr_2015_2_35 (дата звернення: 12.01.2019).
21. Усков И. Методологические подходы оценки угроз и рисков местных бюджетов. *Економіка і організація управління*. 2011. № 1(9). С. 44–54.
22. Карагозлю Ю. Комплексний підхід до кількісної оцінки ризиків місцевого бюджету. *Ефективна економіка*. 2013. № 7. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua> (дата звернення: 20.02.2019).
23. Иванова О. Финансовая стабилизация муниципальных образований в условиях развития бюджетного федерализма. Ростов-на-Дону : СКАС, 2002. 178 с.
24. Dowd K. Beyond Value at Risk. *The New Science of Risk Management*. New York : John Wiley & Sons, 1998. 286 p.
25. Лук'яненко І., Городніченко Ю. Сучасні економетричні методи у фінансах : навчальний посібник. Київ : Літера ЛТД, 2002. 352 с.
26. Теория принятия решений : в 2 т. Т. 1 : Учебник и практикум для бакалавриата и магистратуры / под ред. В. Халина. Москва : Юрайт, 2016. 4671 с.

References:

1. Bulhakova S., Mykytyuk I. (2010). Byudzhetnyy ryzyk: sutnist', klasyfikatsiya, faktory ryzyku. [Budget Risk: Essence, Classification, Risk Factors]. *Visnyk KNTEU*, vol. 1, pp. 59–68.
2. Hryshchenko Kh. Upravlinnya finansovymy ryzykamy derzhavy. [Management of financial risks of the state]. Available at: <http://www.viche.info/journal> (accessed 20 February 2019).
3. Karahozlyu Yu. (2013). Kontseptual'na model' ryzykoooriyentovanoho upravlinnya mistsevymy byudzhety. [Conceptual model of risk-oriented management of local budgets]. *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny*, vol. 23.13, pp. 247–252.

4. Chalyy-Pryluts'kyi V. (1994). Rynok y rysk. [Market and risk]. Metodycheskye materyaly : posob. Moskva : NYUR ; Tsentr SYNTEK.
5. Buyanov V. Ryskolohyya (2003). (upravlenye ryskamy) [Riskology (Risk Management)]: uch. posob. 2-e yzd. yspr. y dop. Moskva : Ekzamen.
6. Vitlins'kyi H., Velykoivanenko H. (2006). Ryzkolohiya v ekonomitsi ta pidpryyemnytstvi [Risk Management in Economics and Enterprise] : monohr. Kiyiv : KNEU.
7. Khokhlov N. (1999). Upravlenye ryskom [Risk Management] : uch. posob. Moskva : YUNYTY-DANA.
8. Khrystyanovskyy V., Shcherbyna V., Pomykov Yu. (1999). Ekonomycheskyy rysk y metody eho yzmerenyya. [Economic Risk and Measurement Methods]. Donetsk : Don.-os. un-t. HU.
9. Rayevs'kyi K., Yeleyko Ya., Yeleyko O. (2000). Investytsiyi, ryzky, prohnaz [Investments, Risk, Forecast] : navch. posib. L'viv : LBINBU.
10. Vitlins'kyi V. (2003). Finansovyy ryzky i metody yoho vymiryuvannya. [Financial Risk and Methods for its Measurement]. Finansy Ukrainy, vol. 5, pp. 13–23.
11. Lytvyn B., Stel'makh M. (2008). Finansovyy analiz [Financial Analysis] : navch. posib. Kiyiv : Khay-Tek-Pres.
12. Ulyukaev A. Denezhnaya polityka: ytohy ukhodyashcheho hoda y zadachy nastupayushcheho. [Monetary Policy: Outbound Years and Future Objectives]. Bankovskoe delo v Moskve. 2000. № 12(72). Available at: <http://www.bdm.ru/arhiv/2000/12/4-6.html> (accessed: 12 January 2019).
13. Eyhel' F. Kryteryy otsenky kredytnoho ryska. [Criteria for Credit Assessment risk]. Rynok tsennykh bumah. 1999. № 5. Available at: <http://www.rcb.ru> (accessed: 20 February 2019).
14. Kudryn A. O novykh zaymakh u MVF y Paryzhskoe kluba. [Of new loans from the IMF and the Paris Club]. Available at: <http://www.investmentrussia.ru/rus/news> (accessed: 20 February 2019).
15. Yashyna N. (2004). Nekotorye teoretycheskye y metodycheskye aspekty otsenky ryskov rashodov byudzheta. [Budgetary risks as a destabilizer of financial security of the regional budget]. Vestnyk Nyzhehorodskoho unyversyteta ym. N.Y. Lobachevskoho. Seryya "Ekonomyka y fynansy", vol. 1, pp. 162–167.
16. Pro zatverdzhennyya Polozhennyya pro upravlinnya ryzkamy, pov'yazanymy z derzhavnym borhom : Nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy № 461 (stanom na 16.06.2010). Available at: http://minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=255474&cat_id=255473 (accessed: 12 January 2019).
17. Byudzhetna systema [Budget system] : pidruch. / za nauk. red. V. Fedosova, S. Yuriya. Kiyiv : Tsentr uch. l-ry ; Ternopil' : Ekon. dumka, 2012. 871 p.
18. Sydor I. Byudzhetni ryzky v umovakh defitsytu finansovykh resursiv derzhavy. [Budget risks in the conditions of the deficit of financial resources of the state.]. Druhi naukovy chytannya pam'yati S.I. Yuriya; zb. nauk. prats' (Ternopil', 28 lystopada 2016 r.) / uklad. V. Pys'mennyi, B. Maksymchak ; vidp. za vyp. O. Kyrylenko. Ternopil' : TNEU, 2016. P. 119–123.
19. Bakerenko N., Karahozlyu Yu. (2013). Pidkhody do vyznachennyya ryzkyu mistsevykh byudzhativ ta yoho skladovi. [Approaches to determining the risk of local budgets and their components]. Visnyk Odes'koho natsional'noho universytetu. Ekonomika. No. 18, vol. 1, pp. 8–13. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2013_18_1_3 (accessed: 20 February 2019).
20. Balats'kyi Ye., Shpitsluz S. (2015). Byudzhetni ryzky yak destabilizator finansovoyi bezpeky oblasnoho byudzhetu. [Budgetary risks as a destabilizer of financial security of the regional budget]. Finansovyy prostir, vol. 2, pp. 270–276. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fin_pr_2015_2_35 (accessed: 12 January 2019).
21. Uskov Y. (2011). Metodolohycheskye podkhody otsenky uhroz y ryskov mestnykh byudzhetov. [Methodological approaches to assessing the threats and risks of local budgets]. Ekonomika i orhanizatsiya upravlinnya, vol. № 1(9) , pp. 44–54.
22. Karahozlyu Yu. (2013). Kompleksnyy pidkhid do kil'kisnoyi otsinky ryzkyv mistsevoho byudzhetu. [Comprehensive Approach to Quantitative Risk Assessment of the Local Budget]. Efektyvna ekonomika, № 7. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua> (accessed: 20 February 2019).
23. Yvanova O. Fynansovaya stablyzatsyya munitysypal'nykh obrazovanyy v uslovyyakh razvytyya byudzhetnoho federalyzma. [Financial stabilization of municipal entities in the conditions of development of fiscal federalism]. Rostov-na-Donu : SKAS, 2002. 178 p.
24. Dowd K. Veyond Value at Risk. The New Science of Risk Management. New York : John Wiley & Sons, 1998. 286 p.
25. Luk'yanenko I., Horodnichenko Yu. Suchasni ekonometrychni metody u finansakh [Modern econometric methods in finance] : navch. posib. Kiyiv : Litera LTD, 2002. 352 p.
26. Teoryya prynyatyia resheny [The theory of decision-making] : v. 2, no. 1 : Uchebnyk y praktykum dlya bakalavryata y mahystratury / pod red. V. Khalyna. Moskva : Yurayt, 2016. 4671 p.

Спасив Н. Я.

Тернопольский национальный экономический университет

МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ОЦЕНИВАНИЮ РИСКОВ БЮДЖЕТОВ ОБЪЕДИНЕННЫХ ТЕРРИТОРИАЛЬНЫХ ОБЩИН

Резюме

В статье проанализированы теоретико-методические подходы к оцениванию рисков бюджетов объединенных территориальных общин (ОТО) в условиях реформирования системы местного самоуправления и децентрализации власти. С учетом теории рискологии выделены экономический, финансовый и бюджетный риски, выделены подходы к классификации бюджетных рисков. В этом контексте акцентировано внимание на внешних и внутренних факторах, которые приводят к возникновению риска бюджетов объединенных территориальных общин. Обоснован методический инструментарий определения риска бюджетов объединенных территориальных общин, на основе чего выделены этапы оценивания рисков бюджетов ОТО. В этом аспекте осуществлена подробная характеристику каждого определенного этапа оценивания бюджетных рисков на уровне объединенных территориальных общин.

Ключевые слова: финансы объединенных территориальных общин, бюджет ОТО, бюджетный риск, финансовый риск.

Spasiv Nataliia

Ternopil National Economic University

METHODOLOGICAL APPROACHES TO ASSESS THE RISKS OF THE BUDGETS OF THE UNITED TERRITORIAL COMMUNITIES

Summary

The theoretical and methodological approaches to the risk assessment of the budgets of the united territorial communities (UTC) in the conditions of the reform of the system of local self-government and decentralization of power are analyzed. Based on the theory of risk, economic, financial and budgetary risks are distinguished; approaches to the classification of budgetary risks are identified. It has been established that the emergence of economic risk may be caused by the unpredictability of natural processes and phenomena; accidental inability to predict results; presence of mutually opposite interests; insufficiency and unreliability of information. The appearance of the same financial risk is due to the effect of stochastic causes and factors, in particular conflict situations in the adoption of financial decisions, a certain degree of uncertainty of the effects of actions, the lack of complete and objective information about financial processes and trends in their development. It is determined that budgetary risk at the level of local budgets manifests itself at the risk of income formation, the risk of spending, the risk of budget execution and the risk of intergovernmental fiscal relations. Accordingly, it is determined that the risk of income formation is based on a lack of own income, the risk of expenditure execution may be due to lack of financing of expenditures, and the risk of intergovernmental relations confirms the level of budgetary centralization. The emphasis is on external and internal factors that lead to the risk of budgets of the united territorial communities. The methodical tools for determining the risk of the budgets of the united territorial communities are substantiated, and on this basis, the stages of assessment of the risks of the UTC budgets are identified. In this aspect, a detailed description of each of the identified stages of assessing budget risks at the level of the united territorial communities has been made. The concept of valuation of budget risks is developed. The quantitative risk assessments considered and the methods for their determination can be used to assess the budgetary risk. However, they can be applied when there is reliable empirical data for each risk or when expert methods are used to estimate the budget risk in order to determine the probability of a successful implementation of the solution and/or the magnitude of potential losses.

Keywords: finances the united territorial communities, budget of public transport, budget risk, financial risk.